

МИСИЈА ЦРКВЕ У ДРУШТВЕНИМ ПРЕВИРАЊИМА (Једно размишљање на Видовдан)

На сваки Видовдан уобичајено је да вршимо смотру над самим собом и над свеколиким српством и поставивши тачну дијагнозу нашег стања погледамо где смо данас у односу на наше свете претке, па ако је могуће да препоручимо и целебну терапију. И данас се пред нама налази овај нимало лак задатак. С једне стране, овај посао захтева и поседовање духовног расуђивања, а с друге стране свакој христољубивој и србољубивој души је тешко да се из године у годину суочава са постојећим тешким стањем без изгледа на скорији видљивији духовни напредак у нашем народу и држави. Но, иако тако изгледа само споља, ми хришћани не смемо губити наду. У чему је она? О томе, дакле, требало би да кажемо коју реч. Али, пођимо редом.

Мисија Цркве од апостолских и ранохришћанских времена установљена је и одређена речима самога Господа Христа преданим директно Његовим ученицима: „Идите, дакле, и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светог Духа, учећи их да држе све што сам вам заповједио“ (Мт. 28, 19-20). Такође и пророчанствима Христовим да ће се проповедати „ово јеванђеље о Царству по свему свијету за свједочанство свим народима“ (Мт. 24, 14) и да ће Му Његови ученици бити „свједоци... све до краја земље“ (Дап. 1, 8). У складу с овим пророчанствима дао је и заповест: „Идите по свему свијету и проповиједajte јеванђеље сваком створењу. Који повјерује и крсти се биће спасен...“ (Мк. 16, 7-13). Црква се, дакле, обраћа сваком човеку и свим народима с циљем да им донесе спасење, које је „живот вјечни“ (Јн. 12, 50 и 17, 2-3; Мт. 25, 46), тј. „васкрсење живота“ (Јн. 5, 29). То је још потврђено речима Јеванђелисте који се позива на пророштво Исаијино да „народ који сједи у тами... у области и сјени смрти“ треба да види „свјетлост велику“ и да му „свјетлост засија“ (Мт. 4, 16), а ова је свјетлост Син Божији Који и сведочи за себе: „Ја у свијет дођох као свјетлост, да свако ко вјерује у мене не остане у тами... јер не дођох да судим свијету, него да спасем свијет“ (Јн. 12, 46-47).

Као основну методу за мисионарење Господ је дао проповедање покајања. Тако и свети Јован Претеча (Мт. 3, 2) и сам Христос мисију су започели речима: „Покајте се, јер се приближило царство небеско“ (Мт. 4, 17). Богочовек је пред Своје вазнесење на небо апостолима међу последњим издао и заповест да се у Његово име „проповиједa покајање и опроштење гријехова по свим народима, почевши од Јерусалима“ (Лк. 24, 47), па и самим мисионарима награда ће бити спасење и опроштај грехова према поуци апостола: „Нека зна да ће онај који обрати грјешника са пута заблуде његове, спасти душу од смрти и покрити мноштво гријехова“ (Јак. 5, 20). Наравно, ово обраћење, као и мисија Цркве уопште, спроводи се ненасилно, с љубављу, јер првоврховни апостол Петар заповеда: „Имајте истрајну љубав међу собом, јер љубав покрива мноштво гријехова“ (1 Пет. 4, 8). А ово је у складу са Христовом заповешћу ученицима и свим будућим следбеницима: „Заповијест нову дајем в ам: да љубите једни друге... По томе ће сви познати да сте моји ученици ако будете имали љубав међу собом“ (Јн. 13, 34-35 и 15, 12-17). И коначно, Христос се у Првосвештеничкој молитви моли, обраћајући се Богу Оцу, за своје следбенике – „да љубав којом ме љубиш у њима буде, и ја у њима“ (Јн. 17, 26).

Иако је неко уврежено мишљење, па чак и међу самим мисионарима, да мисија Цркве треба да буде управљена превасходно ка некрштеним народима и да мисионари треба да буду само свештеници, свети апостол Павле, назван и апостолом народа, пише већ крштеним Солуњанима: „Зато се тјешите узајамно, и изграђујте један другога, као што и чините... савјетујте неуредне, тјешите малодушне, подржавајте слабе... гледајте да нико не враћа коме зло за зло...“ (1 Сол. 5, 11 и 14-15). А својим сународницима пише: „Пазите, браћо, да не буде у некоме од вас зло срце невјеровања одступањем од Бога живога; него бодрите један другога сваки дан... да који од вас не постане тврдокоран обманом гријеха“ (Јев. 3, 12-13). Ово показује да се мора мисионарити и међу крштеним народима и да се свака нова генерација крштених изнова мора учити, опомињати, исправљати. Па тако и наш народ данас. Погодно време за мисију и евангелизацију је нарочито време друштвених немира и друштвених преврата, када сви очекују промене на нешто ново, нешто боље и праведније, када су сви спремни и ишчекују појаву неких нових идеја, а Богочовек Христос, вечна Истина и вечна Правда, је „једино ново под сунцем“¹ у свим временима.

У данашњој нашој српској стварности, свако ће се сложити, имамо наизглед нерешиве проблеме. Сви их видимо, њихови смо сведоци, али и учесници и судионици. И то није ништа ново, јер откако је света и века свако људско друштво се налазило мање или више у сличним проблемима. То је стање које неминовно произилази из чувене јеванђелске констатације светог апостола и јеванђелисте Јована Богослова: „Свијет сав у злу лежи“ (1 Јн. 5, 19). Али, како то обично бива, због подељености у друштву и у односу према вери и у односу према политици, различито данашње српство гледа на ове проблеме, а још различитије и разноврсније на њихово решавање. Поред свега тога, српско православно свештенство огромном већином ћути и не даје нужне одговоре, а који би се усудили да јавно проговоре бивају ућуткивани од својих епископа, често и под претњама рашчињењем, јер им ово налаже сам врх Београдске патријаршије. У једном сличном времену писао је о овоме скоро наш савременик, познати нам српски подвижник, непревазиђени теолог и духовник, Христов светитељ и велико светило српског народа у комунистичком режиму, а и целог православног света, архимандрит Јустин (Поповић): „У нашој хаотичној данашњици, овај проблем представља скоро неразмрсив комплекс заблуда, предрасуда и пометњи. Нарочито пометњи, изазваних друштвеним и међународним потресима и преображајима. Уместо да као огњени стуб штрчи и стоји усред свих савремених бура и олуја, наше се свештенство претворило у мајушног свица, на кога са свих страна нагрћу мркле ноћи и језиве поноћи подивљале Европе. И ко ће за збуњеним свицем ићи као за вођом? А у редовима нашег свештенства је велика идејна пометеност, и као последица тога – трагична неактивност. Стога на свако право српско срце наваљује бескрајна туга.“²

Ове речи су апсолутно примењиве и на наше време и на стање у епископату и свештенству српске помесне Цркве данас. Оне одлично осликавају и немоћ и нејединство и данашњу збуњеност и пометеност различитим идејама проузроковане погрешним

¹ Свети Јован Дамаскин, наведено према: Архимандрит Др Јустин Поповић – *Догматика Православне Цркве, III*, Манастир Свете Ђелије код Ваљева, Београд 1978, стр. 7.

² Архимандрит Др Јустин Поповић – *Светосавско свештенство и политичке партије*, часопис *Светигора*, бр. 30-31, август-септембар 1994, Цетиње.

опредељењем врха Цркве да, као прво, не стоји чврсто у православној светосавској вери, о чему је доста већ писано и да, као друго, подржава антинародни прозападни режим који ће у савременој историји остати забележен као велеиздајнички. И поред тога што су му претходили политички режими са истим или приближним степеном корупције, неслобода и неправедности, овај ће режим остати упамћен по томе што је скоро до краја довео издају свете српске земље, Косова и Метохије, договорио и потписао укидање преосталих институција државе Србије у њеној аутономној покрајини и тиме признао на њеној територији основану нелегалну шиптарску квазидржавну творевину под америчким протекторатом. А евидентно је и свима познато да је Београдска патријаршија више пута стала отворено уз актуелни режим и у време садашњег и у време претходног патријарха. Патријарх Иринеј се отворено ставио на страну политичког режима у току грађанских протеста против власти у пролеће 2019. године када је јавно изјавио да ови протести „дају снагу нашим непријатељима“.³ Исте године на јесен Патријаршија је одликовала актуелног председника државе најзначајнијим одликовањем Српске православне Цркве, Орденом Светог Саве Првог степена, како је приликом уручења одликовања председнику патријарх Иринеј изјавио, за „делатну љубав према Цркви и неуморну борбу за целовитост Србије, а посебно за очување Косова и Метохије у њеном саставу“.⁴ И као да то није било довољно, патријарх је у свом говору додао да то Црква чини „с пуно разлога и оправдања“ и да неки „злонамерно“ тврде да ће Вучић издати Косово и Метохију. Познате су и раније патријархове изјаве преношене у дневној штампи да се „Вучић као лав бори за Косово и Метохију“⁵ Сада је и додатно појаснио: „Учинио је велика дела за читаву Србију и њену будућност /.../ Председник (је) отворио путеве Србије Европи и свету /.../ До њега је Србија каскала у свом животу, сада се покренула привреда, кренуло се великим кораком напред, видимо сви како се ради и шта се ради.“ Ово последње је тачно – сви одлично видимо како се и шта, нажалост, ради. Да иронија буде већа, и патријарху је овом приликом Свети Архијерејски Синод такође уручио исто одликовање. Не треба пуно да би се закључило из којих разлога. И патријарх својим саветима и председник политичком принудом натерали су преостале Србе на Косову и Метохији да учествују на неуставним шиптарским изборима и уђу у приштинске институције.⁶ Ових дана видимо како се све то завршава уласком шиптарске полиције у преостале српске енклаве и укидањем последњих облика српске државности у њима.

Све ово се није смело догодити. Уз издају политичког режима није смела стати Патријаршија. Овим се и она сврстала у ред издајника српског народа и отачаства. Зато је

³ Александар Миладиновић – *Пет момената који су мењали историју односа снага српске цркве и политике*, <https://www.bbc.com/serbian/cyr/srbija-48271300>

⁴ „Патријарх Иринеј: Вучићу орден СПЦ посебно за очување КиМ у саставу Србије“, <https://stanjestvari.com/2019/10/08/vucicu-orden-spc-za-odbranu-kosova-i-metohije/>

⁵ Сумирано у интервјуу за *Новости* – <https://www.novosti.rs/вести/насловна/политика.393.html:755175-ПАТРИЈАРХ-СРПСКИ-ИРИНЕЈ-И-ДАЉЕ-МИСЛИМ-ВУЧИЋ-СЕ-КАО-ЛАВ-БОРИ-ЗА-КОСОВО>

⁶ „Председник Владе Србије Ивица Дачић је уз велико обезбеђење, данас 15.11.2013, учествовао на митингу подршке шиптарским изборима, на коме су под присилом и претњама отказом присуствовали, углавном, људи из крајева ван Митровице. Претње су пре неколико дана дошле и од Првог потпредседника владе Србије Александра Вучића, чији култ личности се пажљиво гради на режимским медијима. Његове претње Србима са севера су вешто упаковане у обланде где он Србе који не излазе на гласање назива екстремистима.“ (*Хашим Тачи и патријарх Иринеј за излазак Срба на изборе, режим у Србији врши присилу*, <https://pravoslavljepzv.wordpress.com/2013/11/15/irinej-taci/>)

упозоравао преподобни отац Јустин: „Светосавски је, православно је: свештеник, првосвештеник је духовни вођ народа, и као такав припада целом народу; стога и **изнад сваке партије, изнад сваког режима** на висинама вечних народних светиња и идеала. Живети ради тих светиња и идеала, њих исповедати, њих проповедати, њих чувати под свим режимима и околностима, – дужност је и позив светосавског свештеника и светосавског првосвештеника. И још: страдати за њих и умирати за њих, попут многобројних светосавских страдалника и мученика за народне светиње и идеале, и још ово: деси ли се да политички дилетанти и моралне партизанске⁷ наказе доведу у питање опстанак народних светиња и самог народа, онда је императивна дужност светосавског свештеника: да иступи као спасилац народа у улози једног новог проте Матије Ненадовића, или једног новог проте Атанасија Буковичког, или једног новог Хаџи Ђере и Хаџи Рувима.“⁸ Овде већ видимо каква треба да буде мисија српског православног свештенства у време однарођеног режима или политике која није у светосавском духу. Свештенство не треба да пристаје уз такав режим и да подржава такву политику, већ да иступи, реагује, опомиње, и то по цену страдања и смрти за хришћанске идеале. Уопште, Авва пише да по његовом „дубоком осећању и јасном сазнању“ пристајање свештенства уз неку такву партију већ само по себи „граничи издајством Светосавља и Православља“⁹. Зато су овај феномен подржавања политичког режима од стране Цркве по сваку цену савремени Оци Цркве окарактерисали као негативну појаву или чак по неким ауторима и као јерес. Она је названа *сергијанизмом* по руском митрополиту Сергију (Страгородском) који је као привремени представник врха Руске Цркве признао бољшевичку власт у Совјетском Савезу као богоугодну.

Против сергијанизма пише отац Јустин: „*Богу се треба већма покоравати него људима* (Дела Ап. 5, 29). То је душа, то срце Православне Цркве; то њено Еванђеље, њено Свееванђеље. Она тиме живи, и ради тога живи. У томе је њена бесмртност и вечност; у томе њена непролазна свевредност. Покоравати се Богу већма него људима – то је њено начело над начелима, светиња над светињама, мерило над мерилима. То Свееванђеље је суштина свих светих догмата и свих светих канона Православне Цркве. Ту се не смеју, по цену свих цена, од стране Цркве чинити никакви уступци никаквим политичким режимима, нити правити компромиси ни са људима ни са демонима.“¹⁰

Логично је и било да они који су најпре издали саму веру, дакле оно што је веће, крену и путем издаје и свега осталог, тј. свога народа и отачаства. У првом наведеном цитату Авва наводи трагичну неактивност свештенства. Данашње ћутање патријарха и Патријаршије није случајна неактивност, већ више долази од тога што не желе да се замерају режиму постављеном од глобалиста и прећутно му све одобравају. Колико је то далеко од дужности и позива светосавског свештенства о којима пише Авва Јустин, а уједно далеко и од светоотачког расуђивања и ревновања за истину и правду какво су имали на пример свети Јован Златоуст и свети Василије Велики, да поменемо само ове најпознатије богоугоднике.

⁷ Авва Јустин овде не мисли на комунисте, већ на присталице било које партије, тако да „партизанске“ треба разумети као „партијске“ или „партијашке“.

⁸ Архимандрит Др Јустин Поповић – *Светосавско свештенство и политичке партије*.

⁹ Исто.

¹⁰ Авва Јустин – *Истина о Српској Православној Цркви у Комунистичкој Југославији*, Манастир Ђелије, Београд, 1990.

Свети Златоуст је неустрашиво одговорио изасланицима царице Евдоксије: „Нека се љути царица колико хоће, но ја нећу престати да говорим истину. Јер боље ми је да разгневујем људе него Бога; и кад бих људима угађао, ја не бих био слуга Христов.“¹¹ А свети Василије, којег Авва Јустин назива „сунчаним стубом Цркве Православне“, без трунке страха одговора царском намеснику Модесту који му прети: „Да ли ћеш ми узети имање? Тиме нећеш ни себе обогатити, ни мене осиромашити. Мислим да ти нису потребне ове моје вете хаљине и нешто књига, које сачињавају сво моје богатство. Прогонства се не плашим, јер је сва земља Божија. На муке и не гледам, јер ће ме одвести жељеном крају, и тиме ћеш ми учинити добро, јер ћеш ме брже послати Богу моме.“ На Модестово запажање да му „нико није тако смело говорио“ светитељ је одговорио: „Јер ти се није десило да разговараш са епископом. Ми у свему осталоме понашамо се смирено и кротко, али кад неко хоће да нам узме Бога и правду Његову, ми тада не гледамо ни на кога.“ Када је Модест последњи пут запретио: „Размисли до сутра, јер ћу те предати на погубљење“ – Свети је одговорио: „Ја ћу и сутра бити исти, но желим да и ти останеш при својој речи“¹², надајући се већ да ће убрзо мученички скончати, до чега ипак није дошло. Из ових примера из Житија Светих види се одакле је Авва Јустин црпео инспирацију за своје ставове.

Но и данашње ћутање патријарха и Патријаршије траје само док се не укаже прва прилика да се уз реч-две исказе подршка режиму, попут недавних патријархових изјава приликом сусрета са московским патријархом и председником Русије у Москви. Ако је и заборавио председник Србије, није смео да заборави српски патријарх да ако постоје политичке поделе у народу, тј. *партијашење*, Црква не сме стајати само на једну страну, јер она припада целокупном народу српском и ниједан свештеник не сме да учествује у народним поделама, јер он треба свакоме човеку без разлике да проповеда Јеванђеље Христово и вечни живот. Стави ли се на страну само једне партије, једне политичке идеје, зар неће себи затворити врата за приступ и оним другим душама или да неће од њих можда бити и презрен и омражен, а тиме и сама Црква Христова, Бог и вечни живот? Не сме себи да допусти тако нешто свештеник, већ њему треба да су, како пише Авва Јустин – „подједнако важни, и мили, и драги сви људи, припадали ма коме слоју, позиву, партији. Што је неко већи грешник, свештеник му поклања већу братољубиву бригу и пажњу. Јер је његов позив и дужност: наћи и спасти оно што је изгубљено. То значи: светосавски свештеник никога не сматра за непријатеља, стога и нема непријатеља. За њега сви људи представљају духовну њиву, духовни расадник. Он ишге и подиже човека: и у раднику, и у сељаку, и у чиновнику, и у државнику, и у сиромасу, и у богаташу.“¹³ Зато је данас у великом делу нашег народа подједнако незадовољство и владајућим режимом и црквеним врхом, али не само овим последњима, него и онима претходнима.

Али, ако погледамо само у нашу недавну прошлост, видимо да није увек тако било. За време режима социјалиста и њиховог вође Милошевића током 90-их година прошлог века, врх Цркве је користио своје право да критикује режим који се није трудио да оваплоти светосавске идеале у животу нове народне државе. Дотадашњи епископ рашко-призренски Павле постао је патријарх 2. децембра 1990. године. Већ у јануару следеће године упутио је

¹¹ Наведено према: Архимандрит Др Јустин Поповић – *Светосавско свештенство и политичке партије*.

¹² Исто.

¹³ Архимандрит Др Јустин Поповић – *Светосавско свештенство и политичке партије*.

протестно писмо председнику Републике Србије због одлуке Скупштине Србије да се Божић не слави као државни празник. Током истог месеца доћи ће и до прве посете Патријарха Милошевићу, што ће дневне новине искористити да објаве лажну вест да је Патријарх „срдечно честитао“ председнику на победи на изборима, што ће Патријарх јавно демантовати. Убрзо Патријаршија излази у јавност са Меморандумом којим предлаже формирање Владе националног спаса. Почетком марта месеца Патријарх у интерјуу подгоричкој Побједи објашњава да један човек и једна странка не могу учинити онолико, и кад су најдобронамернији, колико може да учини више људи и странака, те да се због тога предлаже стварање Владе националног спаса, а такође и због тога што Црква зна да њени верници не би могли да гласају за људе и странке који имају атеистичко-материјалистички поглед, јер он није у сагласности са вером.¹⁴

Убрзо, на улицама Београда одржавали су се први масовни протести против власти Слободана Милошевића. 10. марта 1991. године Патријарх је у беседи у Саборној цркви у Београду апеловао на смиривање страсти, мирење и прашпање. Сутрадан, док се на Ушћу одржавао контрамитинг у знак подршке Слободану Милошевићу, патријарх добија лажне вести од представника власти и опозиције да се спрема велики сукоб између супротстављених митингаша и да су на улицама већ спремни тенкови, те долази на идеју да хитно изађе на улицу и да се посебно обрати прво једнима, па другима. Тако се прво обратио студентима окупљеним код Теразијске чесме речима: „Браћо и сестре, народе предака наших, долазим вам са трона Светог Саве да вас замолим следеће: у интересу свега нашега рода је да, имајући у виду општи интерес у овим тешким приликама и невољама нашег народа, молим у име Цркве Светосавске Православне да се ова ваша питања расправљају на месту на којем се могу расправљати мирно и разумно у општем интересу.“ Био је прекинут звиждуцима. Одатле се одмах упутио на Ушће ка Милошевићевим присталицама. Сутрадан је студентима пренео Патријархово извињење епископ Атанасије (Јевтић), у то време професор Београдског богословског факултета, а сам Патријарх је у каснијем интервјуу за Радио Београд 2 о томе изјавио: „Чинио сам своју дужност, по савести, како сам знао и могао. Схватам ја шта је младост, те нисам замерио кад је један број студената, не разумевши о чему је реч, реаговао на буран начин, својствен младости.“ А неколико година касније је још додао: „Нису ме разумели. Онда сам пошао на ушће реке Саве да позовем и оне на том скупу, имајући у виду колико сукоб може да буде кобан. Сутрадан су схватили.“ У међувремену је Патријарх посетио и председника Југославије Бориса Јовића због тешког положаја Срба у Хрватској, где већ почињу оружани напади на српско становништво, захтевајући да „држава СФРЈ обезбеди сигурност и равноправност свих грађана у земљи“.¹⁵ Али, убрзо долази до напада и на имовину Српске Православне Цркве од стране оружаних снага нових хрватских власти, који је лажно оптужују за сарадњу са властима у Србији. Дакле, поред очигледног неслагања са режимом у Србији, Црква је морала трпети и овакве клевете.

Већ крајем априла су се наставиле тензије између Цркве и власти. Иако је потписан уговор између представника власти и Цркве о враћању одузете имовине Цркви, Милошевић је убрзо одбио да потпише акт о спровођењу овог уговора. Врх Цркве је потом негодовао и због

¹⁴ Др Радмила Радић – *Звиждуци и аплаузи*, https://www.novosti.rs/dodatni_sadrzaj/clanci.119.html:277504-Zvizduci-i-aplauzi#google_vignette

¹⁵ Исто.

одбијања да се веронаука врати у школе, због статуса Богословског факултета и Богословије и због недовољног приступа медијима. Представници Цркве су нападали режим и због "национал-бољшевизма" и због отпора националној слози и помирењу.¹⁶

Због ратова на простору Хрватске и Босне и Херцеговине Патријарх у наредним годинама пише међународним чиниоцима у одбрану српских интереса сведочећи истину о страдању српског народа. Ове године су обележене и појачаним деловањем српских екумениста на међународном пољу и појавом многих нових црквених лица која ће касније постати епископи, свештеници и професори теологије у Српској Цркви. На Патријарха Павла ће тада почети да пада сенка због његовог помирљивог става према деловању српских екумениста, што ће неки приписивати политичкој позадини њиховог учешћа у екуменистичким скуповима на којима је често долазило до контроверзних заједничких молитава са инославнима (који су канонима строго забрањени за православне), о чему треба посебно писати. Али, ова ратна дешавања су допринела да, упркос многобројним дотадашњим неслагањима Српске Цркве и режима социјалиста и упркос општим српским поделама, ипак дође до једног историјског сусрета свих српских водећих политичара из Србије, Босне и Херцеговине и Црне Горе са представницима Српске Цркве у августу 1995. године, приликом којег је једини пут Милошевић добио благослов од патријарха Павла за будуће преговоре у Дејтону којима би се окончала сва ратна дејства и успоставио коначни мир.¹⁷ Састанак је започео патријарх речима: „Ко благослов тражи, ја га и дајем.“ А завршио га молбом окупљеним Србима: „Ја вас молим да неспоразуме тренутно заборавите, а да се после рата братски расправимо и опростимо ако шта имамо /.../ само се немојте делити.“¹⁸

И заиста после рата поново су почели немири, јер се Милошевићу није предавала власт иако је губио изборе. Због крађе на изборима у новембру 1996. године, народ је протествовао на митинзима од 17. новембра 1996. до 22. марта 1997. године. У сукобима са полицијом и Милошевићевим присталицама за ова четири немирна месеца погинуло је четворо људи, а повређено преко 650. Врх Цркве није могао ћутати. 23. децембра се на улицама налазило око

¹⁶ Исто.

¹⁷ На опште уједињење су апеловали српски интелектуалци. Један од њих, Марко С. Марковић, који је живео у Француској, посведочиће у једном интервјуу: „У разговору о легендарној српској неслози, један француски пријатељ ми је недавно рекао: `Кад пожар захвати кућу, сви укућани се морају удружити да ватру угасе и станаре спасу. А код Срба је обратно: и пред смртном опасношћу, свађа им је преча од живота.` Нама из дијаспоре је страшно данас гледати Србе који једни друге нападају, уместо да сложено наступе против непријатеља. Кад је пре кратког времена, у Америци, један од наших `утицајних људи` - како Срби воле да кажу - отишао у State Department да се пожали на антисрпску пропаганду, показали су му оптужбе које против данашњег вођства у Србији и Босни долазе са српске стране, из земље и емиграције. И морао је да заћути. Очигледно, антисрпску пропаганду добрим делом хране сами Срби. По томе се види да ми још нисмо пречистили основне појмове и не разумемо шта се с нама догађа. Нас је Запад осудио на смрт. Да ли нам је после три године то постало јасно? Против нас су се удружиле најмоћније силе на Западу. Трилатерална комисија у Њујорку, која хоће да разбје Русију и све националне државе, а да Европу дестабилизује најездом ислама; Католичка црква, која тежи уништењу Православља; Немачка, која сања о буђењу своје старе политике `Drang nach Osten`, са обновљеном Аустро-Угарском или без ње; Турска, којој се указала прилика да повампери своје изгубљено царство/.../“ – <https://sofiografskaskola.com/wp-content/uploads/2021/03/Марко-С.-Марковић-Православље-и-нови-светски-поредак.pdf>

¹⁸ *Последњи договор уочи Дејтона: Транскрипт историјског разговора Милошевића, Караџића, Младића, Булатовића, Крајишника и Патријарха Павла у Добановцима*, <http://srbijaisrpska.rs/2020/04/17/последњи-договор-уочи-дејтона-транск/>

сто хиљада демонстраната и Патријарх је апеловао да се избегне насиље.¹⁹ У јануару Свети Архијерејски Синод је осудио „комунистички, безбожни и сатански“ режим због „фалсификовања гласова народа, спречавања политичке и верске слободе, а нарочито због пребијања и убијања људи на улицама Београда“. Синод јавно објављује да нас је Милошевић „већ супротставио читавом свету, а сада хоће да нас нахушка једне против других и изазове крвопролиће како би сачувао своју власт.“²⁰ За Савиндан је Патријарх са свештенством кренуо у литију кроз град Београд и литију је пропустио кордон полиције. Целокупна маса народа од око 300 хиљада људи се придружила литији, па се сматра да је ово најбројније учешће народа у литијама у историји града. Међутим, полиција је почетком фебруара на минус шест степени употребила против народа водене топове са хладном водом. Тим поводом се Патријарх обратио јавности подсећајући на своје апеле и молбе против насиља и молитве упућене Господу током Савинданског Молебна и додајући: „Све се нажалост, показује узалудним, али то не може и не сме умирити нашу еванђелску обавезу, нашу одговорност пред живим Господом и Сином Његовим, да заћутимо и да се сили приклонимо само зато што она Бога не моли. Ови догађаји слуте на најгоре, па зато, не престајем да очински молим и преклињем, како огорчени народ, младе и старе, да се уздрже од сваког изазивања нереда, тако молим и оне наоружане да буду чувари реда и мира, а не оне власти која тако трагично по све нас све више тоне у незнању шта ради. Уздам се у Бога да ће јој Он отворити очи, и овај народ престати да злоставља.“²¹ У једном тренутку Патријарх се појавио међу студентима који су три дана били у полицијском обручу и обратио им се следећим речима: „Ево је трећа већ ноћ како ви овде бдите достојанствено као што и доликује вашој младости. Ваше тежње и жеље за правдом, за демократијом, за истином, ми и разумемо сви и Црква православна их благосиља. Дошао сам да будем ту са вама да се не деси нешто неупутно.“²²

Као што се види из свих Патријархових обраћања његово ангажовање током уличних немира и протеста имало је само за циљ да се превазиђу поделе у друштву, да не дође до ескалације сукоба и до још тежих последица по народ. Критика власти иде и мало даље од тога почевши још од Меморандума из 1991. године предлажући да се оформи Влада националног спаса и да се оконча са политичким једноумљем и аутократијом једног човека, који се иначе противи монархистичким идејама које се појављују у народу. Подилазећи овим народним тежњама за обнову монархије у Србији, странка Српски покрет обнове је током протеста у марту 1997. године основала Одбор за обнову монархије²³, који до данас није ништа урадио.

За време НАТО бомбардовања Србије и Црне Горе 1999. године Патријарх Павле је посетио Милошевића, који је тада био на функцији председника Југославије, и том приликом му саветовао да поднесе оставку „како би се у свету побољшао положај Србије“. Касније ће Патријарх сведочити да је Милошевић то категорички одбио објаснивши да он остаје на власти да би се „жртвовао за Србију“, на шта му је Патријарх отворено рекао да је „његова

¹⁹ *Демонстрације у Србији 1996—1997*, https://sr.wikipedia.org/wiki/Демонстрације_у_Србији_1996—1997.

²⁰ Роберт Томас, *Србија под Милошевићем – Политика деведесетих*, Београд 2002, наведено према: *Уличне демонстрације након краће избора у Србији (1996-1998)*, <https://istorija.com/2024/03/23/srbija-1996-1998/>

²¹ Патријарх Павле – *Порука и молба народу и властима Србије*, <https://svetosavlje.org/put-u-zivot/59/>

²² <https://www.facebook.com/milosdmilosevic1/videos/патријарх-павле-у-обраћању-студентима-1997године-дошао-сам-да-будем-ту-са-вама-д/1174163337615524/>

²³ *Демонстрације у Србији 1996—1997*, нав. извор

дужност да се жртвује за свој народ, ако мора да иде у Хаг, нека иде, човеку је свеједно где ће своју жртву приложити за свој народ.“²⁴ Тих дана, сећамо се, Патријарх је дао интервју локалној чачанској телевизији у којем је веома оштро критиковао Милошевићево одбијање да преговара са НАТО-ом пре бомбардовања и да никако није смео допустити да до бомбардовања дође. Убрзо је поново тражио пријем код председника ради тражења његове оставке, али је овај одбио да се поново види с њим²⁵. По завршетку бомбардовања Свети Архијерејски Синод је 21. јула јавно затражио оставку председника Југославије²⁶, а Патријарх је у интервјуу за немачки Шпигл поновио да Милошевић мора да поднесе оставку²⁷. За Милошевића је изјављивао да „он нема везе са Црквом, Милошевић не иде у цркву; Црква никада није била ни за, ни против њега; Милошевић би хтео све, па и Цркву да окрене у своју корист; моја дужност као верника је да браним истину.“²⁸ Али га никада није мрзео, нити избегавао контакте с њим. Када је 29. новембра 1999. године отишао на пријем поводом Дана републике који је организовао Милошевић, оштро писмо упутио му је епископ рашко-призренски Артемије²⁹ опомињући га да он не може ићи на пријеме организоване поводом комунистичких празника као приватна личност, јер он увек и на сваком месту представља целокупну Српску православну Цркву. Овде видимо како тај критички механизам Цркве према властима функционише преко једног епископа у случају када првојерарх поклекне пред притисцима властодржаца. После шест година ће Владика Артемије поново писати патријарху Павлу против потписа који је овај ставио на Меморандум о обнови српских православних цркава на Косову и Метохији, који је био шпетан по интересе наше Цркве и народа у јужној српској покрајини, а који је Патријарх потписао под притиском нове власти у Србији и Светог Архијерејског Синода.³⁰ Улога савести Српске Цркве и српског народа временом је све више припадала Епископу Артемију.

Оно што је за нашу тему битно је следеће: упркос огромном труду и жртвама и нашег народа и наше Цркве кроз дужи низ година да дође до истинске промене у нашем отачаству и до стварања новог праведнијег друштва, па можда и обнове монархије, до тога није дошло. Све те побуне и протести, као и данас, били су нужни, човек се не може мирити са злом, нити бити равнодушан. Али, поред свих чежњи за променама на боље, нешто је недостајало. На

²⁴ *Милошевић одбио савет*, <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:162997-Milosevi263-odbio-savet--4>

²⁵ Исто.

²⁶ <https://eparhija-prizren.com/sr/saopstenja/blazeno-pocivsi-patrijarh-srpski-pavle-nikada-nije-podrzavao-izdaju-kosova-obracanje-javn/>

²⁷ *Патријарх Павле поновио да Милошевић мора да поднесе оставку*, https://www.b92.net/o/info/vesti/index?nav_id=1975

²⁸ Интервју сарајевском недељнику *Слободна Босна*, https://dan-veterana.blogspot.com/2013/03/blog-post_9156.html

²⁹ Александар Миладиновић – нав. текст

³⁰ Патријарх је повукао потпис, али је митрополит Амфилохије као члан Синода објавио да је Синод поништио Патријархово повлачење потписа, а без одржане седнице Синода. Потом ће по Меморандуму уследити шиптарска реконструкција српских светиња, а Владика Артемије ће заједно са Министарством за Косово и Метохију Владе Републике Србије објавити књигу „Неодржива обнова (како се спроводи Меморандум о обнови српских светиња на Косову и Метохији)“ (Београд – Грачаница, 2008). Ове наводно обновљене светиње Владика ће одбити да прихвати, па ће епископ Иринеј нишки као члан Синода примати обновљене објекте. На крају ће се све завршити 2010. године избором и постављањем Иринеја за патријарха, а сменом и протеривањем Владике Артемија из своје епархије и с Косова и Метохије.

првом месту то је свенародно покајање, оно што се виšekратно понавља у *Небеској Литургији* светог Николаја Жичког:

„Закукаше Срби у невољи,
Ал' се живог Бога не сјетише,
Нити Бога нити својих гријеха.“

Поред тога недостајала је и чистота исповедања православне вере нашег црквеног врха, о чему је већ доста писано и говорено. Без овога двоје Бог нас није чуо.

Када се још у Краљевини Југославији говорило о томе да је Краљ Александар диктатор и да би ваљало да имамо праведнијег владара, почели су се полако рађати атеизам и комунизам³¹. Атеизам доноси у наш народ интелектуалци отшколовани на Западу. Комунизам такође није изум нашег народа, али је код нас било оних који су били подложни утицајима Октобарске револуције и болшевичких идеја из Совјетског Савеза. Још раније било је у нашем народу омладине која се надањивала анархистичким идејама Троцког и његових истомишљеника. Један од њих је био и Гаврило Принцип са својим друговима који су неформално називани Младом Босном. Принцип се на аустријском суду изјаснио као атеиста и анархиста, иако по рођењу и крштењу православни Србин.³² Касније ће му комунисти подићи споменик на месту сарајевског атентата. Није случајно што је Принцип величан од стране комунистичког образовног система (уздизана је његова револуционарност и слободарски дух и ове особине тако вештачки спојене приписиване су целом нашем народу), а жртве српских јунака Солунаца, савременика младобосанаца, потискиване до заборава. Током Другог светског рата комунисти су искористили тешку ситуацију у земљи током немачке окупације и незадовољство дела омладине да би спровели своју болшевичку револуцију по угледу на Лењинову у Русији и да узурпирају власт у Србији и Југославији.

По завршетку рата свети Николај Жички оставља један запис у којем упозорава Србе да није ни довољно ни добро само ишчекивати што скорији пад комунизма и његовог вође у Југославији, а без духовног наоружавања. Он пише: „/.../ Српски народ може се поново наћи пред страшном трагедијом. Сви говоре: нека падне Тито, па ћемо онда лако! А нико нема плана шта ће бити после пада комуниста/.../ А шта Срби партијашки мисле? Они мисле, као и 1918. године, прво расписати изборе па нека народ (јадни, тужни, голоруки српски народ) искаже своју жељу и вољу? И ништа више. У тој једној мисли садржан је план свих српских демократских и полудемократских и левичарских и полулевичарских партија, па чак и националних, четничких и патриотских. Каква фантазија и какво лудило! Питање је, дакле, не како оборити Тита него шта ће бити после Титовог пада? Ко ће српски народ наоружавати да се брани од вечног и много страшнијег непријатеља? И каква ће се власт одмах установити у

³¹ Касније ће свети владика Николај Жички писати да велики део одговорности за долазак комунизма на власт имају српски сатиричари који су у Краљевини писали против Краља. Свети владика је имао неке несугласице са Александром Карађорђевићем (поводом Краљевог непоштовања поста или поводом различитог гледања на владавину Обреновића), али никада није јавно критиковао ни Краља ни монархију. После његовог убиства у Марсељу величао га је као мученика.

³² Владан Динић – „Сарајевски атентат 1914. Принцип и Велики рат“, Новмарк, Београд 2014, стр. 216. Пред сам атентат на принца Фердинанда отишли су да се закуну на гробу још једног анархисте и атентатора који је после извршеног атентата извршио самоубиство. И сами су понели са собом пилуле цијанида које су на крају прогутали, али оне нису деловале.

српским земљама?³³ Знао је Свети Владика од кога долазе и ко управља револуцијама. Писао је већ нашем народу у књизи „(Говори српском народу) Кроз тамнички прозор“: „У току векова они који су распели Месију Господа Исуса Сина Божјега створили су од Европе главно бојиште против Бога а за ђавола. То је данас главно бојиште Жидово и оца жидовског ђавола против Оца небесног и против Сина Његовог Јединородног, од Деве ваплоћеног и против светиње Духа Светога. То Европа не зна, и у томе је сва очајна судба њена, сва мрачна трагедија њених народа. Она пре свега не зна чија је. Онда она не зна ко јој је пријатељ а ко непријатељ. Она не зна кога да зове Оцем а кога Сином, због чега је поплувано у њој очество и синовство, родитељство и чадство. Она ништа не зна осим оног што јој Жидови пруже као знање. Она ништа не верује осим оног што јој Жидови заповеде да верује. Она не уме ништа да цени као вредност док јој Жидови не поставе свој кантар за меру вредности. Њени најученији синови су безбожници (атеисти), по рецепту Жидова. Њени највећи научници уче да је природа главни бог, и да другог Бога изван природе нема, и Европа то прима. Њени политичари као месечари у заносу говоре о једнакости (игноранцији) свих веровања и неверовања, тј. оно што Жидови хоће и желе, јер им је потребно прво да се изједначе законски са хришћанством, да би после потисли хришћанство и учинили хришћане безверним, и стали им петом за врат. Сва модерна гесла европска саставили су Жиди, који су Христа распели: и демократију, и штрајкове, и социјализам, и атеизам, и толеранцију свих вера, и пацифизам и свеопшту револуцију и капитализам и комунизам. Све су то изуми Жидова, односно оца њихова ђавола. И то је све у намери да Христа понизе, да Христа пониште, и да на престо Христов ставе свога јеврејског месију, не знајући ни дан данас да је то сам Сатана, који је отац њихов који их је зауздао својом уздом и бичује их својим бичем.“³⁴

Омиљена комунистичка реч *револуција* протежирана је током целокупне владавине комуниста и касније социјалиста, а популарна је чак и у наше време. Користили су и нека најмања колебања у друштву да то проглашавају револуцијом, па смо тако имали новосадску *јогурт револуцију* 1988. године, па *антибироократску револуцију* 1988/89, па *обојене револуције* у дотадашњим комунистичким земљама источног блока 1991, па београдску *плишану револуцију* 1991. године и најзад *петооктобарску револуцију* 2000. године. Први пут се реч револуција користила за ослободилачки рат америчког народа од британске власти (1775–1783), који се назива и ратом за независност Сједињених Америчких Држава, а потом за крваву француску револуцију (1789-1799). Ова друга је у многоме подсећала на савремену причу о жутим и црним мравима помешаним у једној тегли. Док је тегла мирно стајала жути и црни мрави су се полако одвојили једни од других и одвојено су функционисали. Али чим је неко јако протресао теглу, и жути и црни мрави су помислили да им опасност прети од оних других и одмах су заратили. Нису схватили да им је прави непријатељ онај који споља тресе теглу. Тако је француска револуција током 10 година свог трајања однела неколико стотина хиљада живота. Још тежи биланс имаће касније совјетска револуција бољшевика. И углавном захваљујући томе револуција има негативно значење за све монархисте и политичке и православне традиционалисте. Али су савремени српски историчари прихватили и да српске

³³ Свети владика Николај – *Порука Србима у отаџбини (А шта Срби партијашки мисле?)*, <https://stanjestvari.com/2017/04/03/poruka-srbima-u-otadzbini/>

³⁴ Свети владика Николај – *(Говори српском народу) Кроз тамнички прозор*, Задужбина Нова Никеја, Лелић 2022, стр. 415-417.

устанке за ослобођење од Турака (1804-1815) називају по књизи немачког историчара Леополда фон Ранкеа српском револуцијом (Die Serbische Revolution). Данас је ова реч у веома широкој употреби и користи се за било какав напредак у моди, науци, технологији, иако јој је изворно значење преврат или рушење које врши један друштвени staleж незадовољан тренутном ситуацијом у друштву (Вујаклија). Па и сваки политичар или свака влада данас сматрају себе револуционарним, пише о. Серафим Роуз, у толикој мери да „у савременој `интелектуалној клими` не признати за своју идеологију револуције било би исто као осудити себе на политичку немоћ“³⁵.

И данас током студентских и свенародних протеста против актуелног политичког режима све чешће се чује од многих јавних личности да „нам је потребна револуција“, да „свака генерација има право на своју револуцију“ и слично. Морамо да подсетимо све њих да погледају мало у прошлост и виде да ли се заиста нешто истински променило после недавних „револуција“. Па и сами говоре управо о томе да нпр. петоктобарска револуција није донела жељене промене, већ да је политичка ситуација од тада на овамо све гора и гора. Зашто је то тако? Зато што се револуцијом не мења сам човек. Због тога је напомињао о. Серафим Роуз „да људска природа увек остаје иста, да није могућа никаква права `револуција` у погледу на свет“³⁶. То је оно што је недостајало нашем народу и што му недостаје и данас у свим његовим жељама и хтењима да се дође у друштву до промена на боље – једна унутрашња промена човека кроз једну свеобухватну духовну револуцију у народу. Или што би рекао чувени православни философ и историчар цивилизације Жарко Видовић: „Не `ући у ново`, него постати нови, обновити се! Не пут у `будућност` (јер то је пут у време, прогрес ка смрти), него у вечност“³⁷. Иначе после свих спољашњих промена, ако човек остаје исти, кварљив, онда се убрзо у друштву све враћа на претходно стање, које је овај пут и горе од претходног јер по историјској анализи о. Серафима свака следећа етапа у развоју друштва је гора од претходне, све до оне последње отворено нихилистичке у којој ће се зацарити антихрист³⁸. Имајући дубок увид у историјски развој нихилизма, о. Серафим пише: „Човек не може да живи без наде у неку врсту савршенства/.../ Али, човек може пронаћи одмор и мир само у Богу, пошто је само Бог савршен, а несавршеност света и човека нас води само ка ономе што је истински савршено.“³⁹

Тако видимо да није довољно само желети и тражити нешто ново, очекујући још и да то обавезно буде боље само по себи. Такође се не може очекивати да само побољшање материјалног стања, односно стандарда грађана, може створити задовољног човека. Сиромаштво нашег народа није најтежи проблем нашег друштва. Много је већи проблем аутошовинизам, аутомржња и другосрбијанштина великог дела наше интелигенције. Морамо констатовати и то да ова једнострана очекивања „да промене донесу бољи живот“ имају корен у атеистичко-комунистичкој идеологији и Лењиновој чувеној поставци да „криза и

³⁵ *Светлост са Запада; Живот и учење оца Серафима Роуза*, Прав. мис. школа при храму Св. Александра Невског, Београд 2004, стр. 465.

³⁶ Иеромонах Серафим (Роуз) – *Корни утопизма*, на руском, <https://seraphim-rose.livejournal.com/24631.html#:~:text>

³⁷ Жарко Видовић – *Ни сеобе, ни деобе, већ луча*, <https://srodstvopoizboru.wordpress.com/2021/03/24/жарко-видовић-ни-сеобе-ни-деобе-већ-лу/>

³⁸ *Светлост са Запада; Живот и учење оца Серафима Роуза*, стр. 410-472.

³⁹ Иеромонах Серафим (Роуз) – *Корни утопизма*, нав. извор

осиромашење рађају револуцију“. Чак и савремена социологија долази до закључка да је данас на снази Токвилова хипотеза која каже „да побољшање економског положаја доводи до пораста очекивања, па када она не буду задовољена, то рађа незадовољство и побуну“⁴⁰. Када дође до јачања средње класе у друштву, тј. до побољшања њеног материјалног стања, почињу да расту и њене политичке амбиције и тежње. Ако се још и владајући режим доживљава као изразито корумпиран, побуна је на прагу. Јер, пошто у „потрошачком друштву“ потрошач нема своју државу, олако се опрашта велеиздаја, али не и корумпираност власти. То је разлог што „се наша средња класа није много бунила због Косова, али је била спремна да љутито скочи на ноге због корупције“⁴¹. Такође, треба бити опрезан с ким се иде против режима, јер по Зорану Ђирјаковићу медији који подржавају протесте „увезали су антирежимско и аутошовинистичко становиште у мери да их је данас немогуће расплести“⁴².

Нама је дакле, потребан најпре духовни препород, привођење нашег народа Богу и обнављање у једном великом захвату Косовског завета у нашем народу и тиме заветног народа који ће успети „да се вером уздигне изнад приземља империје, у Завет“⁴³. Или исказано речима Авве Јустина: „У хиљадугодишњој историји Српске Православне Цркве није никада било теже стање него што је данас; као да је болесник на самртничком одру, у агонијском болу. Треба га одмах најхитније лечити. А лекар – свелекар постоји; лек – свелек постоји. То је богочовечански пут Светих Апостола и Светих Отаца; за њима и са њима и светих Српских Богоугодника, са Светим Савом на челу. Без овог лека – свелека, сви остали лекови су беспомоћни фластири.“⁴⁴ О томе мора Црква да говори јавно, јер је то Њена мисија у свим временима. То што врх Патријаршије не говори данас о овоме јавно и народу и политичарима, говори само о томе колико је она под утицајем *империје* (глобализма). Ако о свему овоме сви прећуткујемо и не говоримо јавно, то може код наше омладине произвести велико и историјско разочарење у Цркву. Да коначно резимирамо светоотачким расуђивањем о. Серафима (Роуза): „Кроз молитву и побожан живот, као и кроз Свете Тајне Цркве, хришћанин се мења, благодаћу Божјом, да би још више наликовао свом Господу и тиме био достојнији учествовања у Царству које је Бог припремио за оне који Га истински следе. Они који су Његови познају се по плодовима које доносе: трпљење, понизност, кротост, послушност, смирење, радост, љубав, доброта, праштање – плодови су који у исто време и припремају за Царство и учествују у пуности његовој.“⁴⁵

Само из овако духовно обновљеног народа може се родити, уз Божју помоћ, и нова политичка елита, она за коју пише Жарко Видовић: „Без препорода нема стварања елите. Ми немамо данас елиту. Она тек треба да настане. Али, она не може настати изван Цркве и то Цркве која води нацију и заступа целокупну српску историју, њен континуитет непрекинут смрћу генерација. Елиту нације не могу сачињавати људи који задовољавају само један критериј, критериј стручности: велики научници, лекари, правници и томе слично. Елиту нације морају чинити људи изабрани по критеријуму духовности и високог морала, осећања

⁴⁰ Слободан Антонић – *Још о класном презиру*, <https://iskra.co/kolumne/jos-o-klasnom-preziru/>

⁴¹ Исто.

⁴² Зоран Ђирјаковић, *Против дома спремни : српски аутошовинизам, његови корени и последице*, Пешић и синови, Београд 2024, нав. према: Слободан Антонић – *Још о класном презиру*

⁴³ Жарко Видовић – исто.

⁴⁴ Авва Јустин – *Истина о Српској Православној Цркви у Комунистичкој Југославији*.

⁴⁵ *Светлост са Запада; Живот и учење оца Серафима Роуза*, стр. 468.

идентитета и припадности нацији као духовној заједници. Ово је наш једини излаз у садашњој историјској ситуацији: у борби за истину очекивати да нам Бог да елиту/.../ Наша основна теза је теза да нам нема спаса док нам се не појави истинољубива елита. А ту елиту може да подигне само Бог.“ За Видовића то је „елита која не тражи привилегију, него је прва у акцији, а задња на казану“. И Видовић истовремено упозорава сво српство: „Питање је сад: да ли ћемо створити (тачније: од Бога добити!) ту елиту или не? Ако је створимо нација ће бити обновљена. Ако је не створимо, нације неће бити и наше распадање ће се наставити.“⁴⁶ Зато је свештенству поручује Авва Јустин: „Програм и план наше народне историје дали су наши свети цареви и краљеви, на челу са светим Савом. У том програму и плану – све је свето и честито, све бесмртно и еванђелско. Загледајте у нашу историју: дужност светосавског свештенства увек је била и заувек остала: кроз временско водити народ бесмртном и вечном; народну душу и народне идеале прилагођавати не духу времена, већ духу светосавске вечности и бесмртности; не повијати се по ветру разних саблажњивих модернизма, већ непоколебљиво стајати за народне светосавске идеале и светиње. Како се чува оно што је свето? – Само светошћу. А оно што је пошпено? – Само пошпењем. А оно што је честито? – Само честитошћу. А оно што је праведно? – Само праведношћу. А све то значи: носиоци и чувари светога и честитог, бесмртнога и вечнога, самим тим су апостоли, и пророци, и проповедници вечних вредности и бесмртних идеала. Али и страдалници и мученици ради њих.“⁴⁷ Када најпре свештенство оваплоти у своме животу Косовски завет и његове свете идеале, онда можемо очекивати и да се светониколајевска Небеска Литургија приводи своме торжествујућем епилогу:

„А Срби се Богу обратили,
 Јединоме своме пријатељу,
 Јединоме своме Спаситељу,
 Вишњем Богу и светоме Сави.
 Тад се Саво стресе од ужаса,
 Скочи, викну иза свега гласа:
 `Доста, Боже, пошпеди остатак!`
 Тад је Господ послушао Саву,
 На српско се робље ражалио,
 Те Србима гријехе опростио.
 Засија се лице Србиново,
 Зазвонише звона на весеље,
 Замириса земља од тамјана,
 Заблиста се Христова истина,
 Зацари се милост и поштење,
 Анђели се са неба спустише,
 Па Србију земљу загрлише./.../
 А Цар славе сједи на престолу,
 Док са земље грми ка олуја,

⁴⁶ Жарко Видовић – *Духовна национална елита*, <https://srodstvopoizboru.wordpress.com/2018/08/21/жарко-видовић-духовна-национална-ели/>

⁴⁷ Архимандрит Др Јустин Поповић – *Светосавско свештенство и политичке партије*.

То Србија кличе – Алилуја!“